

Jan Veldman
docent christelijke hogeschool de Driestar

In één van de eerste Onderwijskunstbulletins maakten we door middel van een interview kennis met Jan Veldman -docent aan de Driestar- en zijn exemplaar 'De Sint-Janskerk te Gouda'. Veldmans interesses liggen niet alleen bij de prachtige kerk van Gouda, maar reiken de grenzen over, naar andere historische kathedralen die een bron kunnen zijn voor een nieuw exemplaar. Met zes studenten reisde Veldman naar Duitsland, om daar in de geschiedenis en de geheimen van een Romaanse kerk te duiken. Vanuit dit onderzoek is een nieuw stukje onderwijs ontstaan.

Onderwijskunst in Limburg a/d Lahn

Inleiding

Wie in Duitsland 'rechts-reihnisch' over de Autobahn naar het zuiden rijdt, kan het vrijwel niet ontgaan: zo ongeveer ter hoogte van Koblenz ligt het stadje Limburg a/d Lahn. Op een markante bult - een rots - verheft zich een laatromaanse kerk met zeven torens, crème en steenrood. Van 10 - 21 februari 2003, op het einde van de winter, terwijl er nog ijs en sneeuw lag, hebben zes studenten van christelijke hogeschool de Driestar het verhaal dat deze Dom geheimhoudt ontdekt, beschreven en in hun hart gesloten.

De probleemstelling: Sint Jan in gesprek met Georg

In het kader van de internationalisering van het

exemplaris-genetisch-Socratisch onderwijs.

De ontvangst

's Maandag vertrokken Maria den Dekker, Annelies Hoepel en Esther Tober met J. Veldman vanuit Gouda. Halverwege ontdekten we met schrik dat we de laptops waren vergeten. Er zat niet anders op dan teruggaan! Met een uur vertraging stapten in Arnhem de laatste studenten -Weijma Koetsier, Jan de Olde en Petra Schotanus- in. Toen we in de namiddag in de buurt van Limburg kwamen, hebben we al rijdende overlegd wat we eerst zouden doen: ons woonoord opzoeken of naar de Domkerk gaan. Allen wilden het echte doel van de reis eerst ervaren, dus we gingen naar de Dom te Limburg a/d Lahn.

'De domkerk is een soort 'biblia

onderwijs komen docenten en studenten de laatste jaren regelmatig in het buitenland en komen buitenlandse docenten naar Gouda. Twee docenten van het Thielemanngymnasium uit Limburg a/d Lahn - die het onderwijs en het didactisch concept rond de Sint-Janskerk te Gouda kenden - hebben aan onze hogeschool de vraag voorgelegd hen te helpen. Vanuit de principes van Onderwijskunst (Lehrkunst) zou een exemplaar ontworpen moeten worden over hún Domkerk, de Georgsdom. Deze vraag bleek op het juiste moment gesteld: de studenten uit het derde jaar kunnen een aantal eigen keuzes maken met behulp van vrije studiepunten en een groot aanbod van programma's. Zes derdejaars studenten onder leiding van J. Veldman hebben twaalf dagen gewerkt in en rond de Georgsdom. Een nieuw exemplaar ontwerpen houdt in dat gewerkt wordt volgens de regels van Onderwijskunst:

Er stond geen comité van ontvangst. De twee gymnasiale docenten waren niet gekomen om ons wegwijs te maken. Waar onze werkplek voor twaalf dagen was, wie de 'sleutelfiguur' hier was, was onbekend. Een koster die de collectebusjes leegde, maakte een afwerend gebaar: Nee, bij hem moest je voor zulke lastige vragen niet zijn. We werden doorverwezen naar de Franciscanerzusters op het 'Domplatz'. Vanaf toen liep het gesmeerd. Zuster Theresia ontving ons allerhartelijkst in de ontvangstkamer van het klooster, een stukje authentiek vakwerkbouw. Daarbij sprak ze in een fraaie tongval de Nederlandse taal. Ze bleek van onze komst niet op de hoogte, maar toonde zich direct vol belangstelling. Achter de Dom vonden we het goede deurtje van onze werkplek. Boven aan de wenteltrap ontmoetten we een klein vriendelijk baasje, de directeur van de schoolbegeleidingsdienst 'Kreis Limburg'. Hij zorgde

voor koffie en thee en liet ons de werkruimte zien: een kasteelkamer (echt) met uitzicht over het Lahndal. Voor de rest van onze activiteiten bleek hij de tweede behulpzame persoon. Hier was Duits de voertaal.

Een genetische leerweg

Dinsdags gingen we aan de slag. Van elk dagdeel werd een verslag gemaakt. De studenten notuleerden bij toerbeurt. We gingen iedere dag op onderzoek aan de hand van een prikkelende vraagstelling, die we 's morgens vaststelden. De studenten gingen daarna aan de slag, zelfstandig of in tweetallen. Het kwam erop aan dat we nu eens echt zouden kijken, vonden en vragen noteerden, om die later in een gesprek uit te wisselen en de uitkomsten in de hele groep door te spreken. Aan het einde van de eerste week hadden we het kerkgebouw op hoofdpunten beschreven en vanuit de dagelijks gestelde

door de niet of weinig geletterden gelezen kan worden. Die 'plaatjes' zijn de fresco's, die sinds de laatste restauratie van onder de kalk te voorschijn zijn gekomen. Er zijn altaren, verbouwingen, herinrichtingen, restauraties en reconstructies uit meerdere eeuwen. Het kerkgebouw ademt vele gevoelens, vanaf het Middeleeuwse leven tot het heden. Hoe moest recht gedaan worden aan het Middeleeuwse beleven en denken, waarvan deze Dom nu nog spreekt? Het werd al snel duidelijk dat de ervaringen die er zijn opgedaan in de omgang met de Sint-Janskerk - vanaf 1995 - hoewel waardevol, toch ontoereikend waren. Sint Georg is geen Sint Jan. Het verhaal van de kerk te Gouda is een volledig ander verhaal en alleen op hoofdpunten te vergelijken met het verhaal dat de Dom te Limburg ons wil vertellen. Anders gezegd, deze Domkerk moest als een authentiek fenomeen worden benaderd, terwijl toch de individuele kenmerken niet zouden moeten heersen over de algemeen typische.

Vervolgens moest het onderwijs *de exemplarische betekenis* van de Dom zichtbaar maken. Vanuit een open en vragende houding moesten we gaan ontdekken wat deze kerk ons wil vertellen, welke aanknopingspunten de tijd voor ons heeft overgelaten, die niét zijn verdwenen. Kortom, er moest een nieuw onderwijsontwerp gecomponeerd worden, waarin de relatie tussen liturgie en kerkgebouw centraal zou staan. We

pauperum', een plaatjesbijbel'

deelvragen bestudeerd. Dit deel van de studie was sterk genetisch ingericht: het 'leren kennen' vond weliswaar in een laag tempo, maar zeer grondig plaats. Alle dingen die van belang waren hebben we met eigen ogen gezien; alle vraagstukken hebben we zelf overdacht en uitgeplust. Onze eigen kennis van de Dom groeide, evenals onze betrokkenheid bij de leefwereld van de Middeleeuwen. Met elkaar ervoeren we weer opnieuw een stukje geschiedenis van de Middeleeuwse cultuur en het religieuze beleven van die tijd.

Het onderwerp of het fenomeen

De Georgsdom is een Godshuis én een mensenhuis. Vele generaties hebben - sedert 1235 - sporen achtergelaten. De Domkerk is soort 'biblia pauperum', een plaatjesbijbel, die

hebben deze *Socratische houding* meer dan een week volgehouden. Zelfs de twee nonnen van het Franciscanerklooster meldden aan een ieder die het horen wilde dat "diese holländische Studenten sehr fleissig sind".

Van kennis naar onderwijs

Op maandag, de tweede week, stonden we voor een nieuwe vraag: Hoe maken we deze verzamelde kennis onderwijsbaar? De studenten vonden dit de moeilijkste vraag tot nu toe, want welke strategie moet je nu gebruiken? Het onderwijs dat ons voor ogen stond, moest een kop en een staart hebben; het moet een richting op sturen; er moet een 'Zogfrage' (vraag met een aanzuigende werking) zijn. Wisten we zelf het uiteindelijke doel wel? Deze Dom stond niet in het teken van een herbouw na een brand en

was ook niet gekleurd door het contrast tussen Rome en Reformatie (zoals dat bij de Sint-Janskerk het geval is). De hoop dat er toch een 'reformasietje' had plaats gehad, werd radicaal afgesneden. Deze Dom was en bleef rooms, ze had zelfs twee patroons: Georg (Sint Joris), de geestelijke strijder, en Nicolaas, de patroon van de kooplieden. Ineens beseften we hoe ver we van dit denken afstaan, een afstand van eeuwen en een kloof door de Reformatie. Of was dit slechts schijn?

Aan de westzijde had de kerk een roosvenster met vier 'dieren': een engel, een leeuw, een rund en een adelaar gelijk (Openbaringen). Aan de oostzijde was de komst en de wederkomst van Christus in abstracte glasramen uitgebeeld. Bij de laatste restauraties waren aan de oostzijde - in de absiskapellen - motieven uit de Openbaringen blootgelegd: een mandorla met een Majestas Domini.

Verder was ons opgevallen dat - vanuit de westzijde - aan het volk stap voor stap het heil wordt onderwezen, door middel van de fresco's die zich als een plaatjesbijbel ontrollen.

Tenslotte kozen we in ons Onderwijskunst-ontwerp voor een opbouw die zich ontwikkelt zoals de kerkganger de Dom binnengaat en ervaart, dat wil zeggen van west naar oost, van het gewone dagelijkse leven naar het 'heilige' leven. Dat resulteerde in de volgende opbouw:

- 1^e In het middenschip-westzijde: de praktijk van het christenleven;
- 2^e In het middenschip-oostzijde: de openbaring van de vleeswording van Gods Zoon;
- 3^e In het middenschip nabij de vieringtoren: het sacrament van brood en wijn;
- 4e In het dwarsschip-zuidzijde: het sacrament van de doop;
- 5e In het dwarsschip-noordzijde: het beeld van de heiligheid van Gods Kerk,
- 6e In het kanunnikenkoor-oostzijde: de heilige

plaats.

Aan deze compositie hebben alle studenten hun steentjes bijgedragen. In groepjes hebben ze één of twee delen uitgewerkt en op de laptops beschreven. Uit de boeken die we hadden meegenomen, hebben we illustraties toegevoegd die voor het juiste begrip nodig waren.

Toen we dit werk hadden uitgevoerd, was de tweede week al ver gevorderd. Eén der Franciscaner nonnen heeft ons nog een exclusieve rondleiding gegeven over verborgen trapjes, gewelven, torens en buitenom over het dak de vieringtoren in. Het zal duidelijk zijn dat het uitzicht daar adembenemend was.

Presentatie van de resultaten

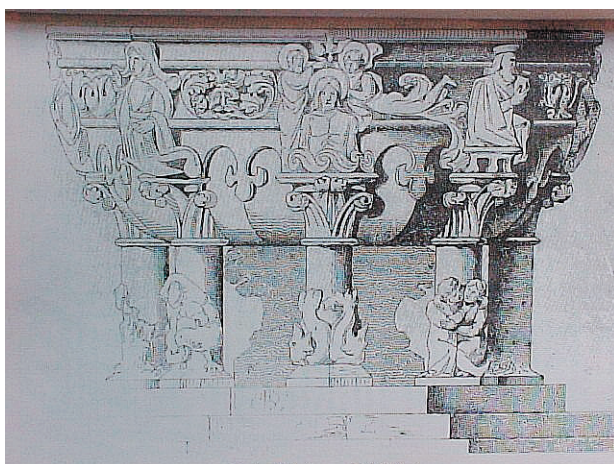
Op de donderdag hebben we dit onderwijs gepresenteerd aan de leraren van het gymnasium, de directeur van de schoolbegeleidingsdienst en aan twee nonnen. Het onderwijsresultaat was geprint en gekopieerd. De belanghebbende collega's hebben een exemplaar van het exemplaar ontvangen. Inmiddels hebben we vernomen dat een vertaling in het Duits gereed is gekomen.

Onze inspanningen zijn nu voor de Duitse Lehrkunst-leraren daar toegankelijk geworden. Het afscheid nemen viel ons allen moeilijk.

Voor de nonnen wilden we op passende wijze uitwijken: de plaatselijke beiaardier was opgetrommeld en liet - als een passend afscheid in het donker van de avond om 20.00 uur - de zeven klokken om het hardst beieren. "Doen ze dat nu voor ons?", riep een studente boven het geluid mij toe. Ja dat deden ze voor ons!

Op vrijdagmorgen hebben we ons huis grondig schoongemaakt en toen zijn we op Gouda aangegaan.

Als je denkt dat we Limburg zijn vergeten? Nee, nooit. In augustus kreeg ik een kaart met de Dom van Limburg a/d Lahn op de voorzijde:

*U hoeft het niet te raden
waar ik geweest ben
met de fam.!*

*Rondleiding (door mij)
duurde 2 ½ uur.*

Zijn zelfs boven geweest.

*Sleutel gekregen van
zuster Theresia!*

*Hartelijke groeten,
Annelies + fam.*
